ഒന്ന്

ക്രൈസ്തവ ചൈതന്യത്തിന്റെ സമ്യക്പ്രതീകം

ആർ. വെങ്കിട്ടരാമൻ
(മുൻ രാഷ്ട്രപതി)

ധന്യനായ ചാവറയച്ചൻ നമ്മെ വിട്ടുപിരിഞ്ഞിട്ട് ഒന്നര നൂറ്റാണ്ടിനടുത്താ യിരിക്കുന്നു. വർഷങ്ങൾ കടന്നുപോയിട്ടും ഒരു പ്രചോദകശക്തിയായി ആയി രങ്ങളുടെ മനസ്സിൽ അനശ്വരനായി അദ്ദേഹം ഇന്നും ജീവിക്കുന്നു. ഒരു മഹാ പണ്ഡിതനായും അഗതികൾക്കും ദരിദ്രർക്കും അധഃകൃതർക്കുംവേണ്ടി യുള്ള സ്ഥാപനങ്ങളുടെ സ്ഥാപകനായും അദ്ദേഹം നന്ദിപൂർവ്വം സ്മരിക്ക പ്പെടുന്നു.

ദൈവീകചിന്തയേയും മനുഷ്യസേവനത്തേയും ഇദ്ദേഹത്തെപ്പോലെ ഇത്ര സ്വാഭാവികമായും ക്രിയാത്മകമായും സംയോജിപ്പിച്ചിട്ടുള്ളവർ അംഗുലീപരിമിതമാണ്. യഥാർത്ഥത്തിൽ ഈ മഹാത്മാവിന്റെ മനസ്സിൽ വിശ്വാസപരമായ പ്രവർത്തനങ്ങൾക്കും കർമ്മപരമായ പ്രവർത്തനങ്ങൾക്കും തമ്മിൽ യാതൊരു വ്യത്യാസവും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. ചാവറയച്ചൻ ഈ രണ്ടു രീതിയേയും പ്രതിനിധീകരിച്ചിരുന്നു. ഒരു യോഗിവര്യനായിരുന്നെങ്കിലും അദ്ദേഹം ബാഹ്യപ്രവർത്തനങ്ങളുടെ നിലയ്ക്കാത്ത യന്ത്രംതന്നെയായിരു ന്നു. ചാവറയച്ചൻ തന്റെ ഉള്ളിന്റെയുള്ളിലെ ദൈവീകചൈതന്യത്തിലേക്കു സംക്രമിക്കുന്നതോടൊപ്പം ഏവരും അഭിമാനമുള്ളവരും ദൈവവിശ്വാസമു ള്ളവരുമായി ജീവിക്കുന്നതിനുള്ള സാമൂഹിക ചുറ്റുപാട് ഉണ്ടാക്കുന്നതിനും അക്ഷീണം പരിശ്രമിച്ചിരുന്നു. 1986-ൽ പരിശുദ്ധ പിതാവ് ജോൺപോൾ രണ്ടാമൻ തന്റെ ഭാരതസന്ദർശനവേളയിൽ ചാവറയച്ചനെ വാഴ്ത്തപ്പെട്ടവ നായി പ്രഖ്യാപിച്ചത് തികച്ചും സമുചിതമായിരുന്നു.

ചാവറയച്ചൻ ജീവിച്ചിരുന്ന കാലഘട്ടം, അതായത് 19-ാം നൂറ്റാണ്ട്, നമ്മുടെ സമൂഹം ദാരിദ്ര്യത്തിലും നിരാശയിലും നീങ്ങിക്കൊണ്ടിരുന്ന ഒരവസരമായി രുന്നു. വിദേശികളായ അന്നത്തെ ഭരണാധികാരികൾ ജനങ്ങളുടെ ജീവിത

സാഹചര്യങ്ങളെക്കുറിച്ച് യാതൊന്നും ശ്രദ്ധിച്ചിരുന്നില്ല. മഹത്തായ നമ്മുടെ സംസ്ക്കാരത്തിന്റെയും പാരമ്പര്യത്തിന്റെയും നാരായ വേരിനു കോടാലി വയ്ക്കുന്ന തരത്തിൽ നമ്മുടെ പോരായ്മകളെ അതിശയവൽക്കരിച്ച് വെളിച്ചത്തു കൊണ്ടുവരുന്നതിനും നമ്മുടെ ശക്തിയെ നിസ്സാരമാക്കി നിന്ദിക്കുന്നതിനും അസത്യജടിലമായ പ്രചാരണങ്ങൾ എമ്പാടും നടന്നുവന്നിരുന്നു.

ഇതിന്റെ പരിണതഫലമായി ജനങ്ങളിൽ ശക്തമായ അപകർഷതാബോധവും നിരാശയും ഉണ്ടായി. ചാവറയച്ചനേപ്പോലുള്ള ചുരുക്കം ചില മനീഷികൾക്കെങ്കിലും ഭാരതത്തിന്റെ കഴിഞ്ഞകാലത്തെ, അതിന്റെ ഭാവി ഭാഗധേയവുമായി സമന്വയിപ്പിക്കുവാൻ നന്നായിട്ട് അറിയാമായിരുന്നു. അതദ്ദേഹം സമർപ്പിതചിത്തനായി നിവർത്തിക്കുകയും ചെയ്തു. അപ്രകാരം ഭാരതത്തിന്റെ ഭാവിയെ തിരുത്തിക്കുറിച്ച മഹാപുരുഷനായി അദ്ദേഹം മാറി. വേദങ്ങളും സംസ്കൃത ഗ്രന്ഥങ്ങളും ഹൃദിസ്ഥമാക്കുകയും തമിഴും സംസ്കൃതവും പഠിക്കുകയും ഭാരതത്തിന്റെ പുരാതനമായ ജ്ഞാനസമ്പത്തിനെ തന്റെ ഹൃദയത്തിൽ നിറഞ്ഞിരുന്ന ക്രിസ്തീയ ദൈവവിജ്ഞാനവുമായി ബന്ധിപ്പിക്കുവാൻ പരിശ്രമിക്കുകയും ചെയ്ത ആ ധന്യപുരുഷൻ തന്റെ വിജ്ഞാനം ജനങ്ങളുമായി പങ്കുവെയ്ക്കുവാൻ സദാ പരിശ്രമിച്ചിരുന്നു. 1829 മുതൽ 1870 വരെയുള്ള 40 കൊല്ലത്തെ അനുഭവങ്ങൾ ഭാവിതലമുറയ്ക്കുവേണ്ടി അദ്ദേഹം രേഖപ്പെടുത്തി. *നാളാഗമങ്ങൾ* എന്നറിയപ്പെടുന്ന ഈ രേഖ 1829 മുതൽ 1870 വരെ കേരളത്തിന്റെ ആധികാരികമായ ചരിത്രം തന്നെയാണ്.

തന്റെ ഗുരുനാഥനായിരുന്ന ഫാ. തോമസ് പാലയ്ക്കലിന്റെ ജീവചരിത്രവും ഇദ്ദേഹം രചിച്ചിട്ടുണ്ട്. 18-ാം നൂറ്റാണ്ടിന്റെ അവസാനഘട്ടത്തിലേയും 19-ാം നൂറ്റാണ്ടിന്റെ ആദ്യഘട്ടത്തിലേയും കേരളചരിത്രത്തിന് ഇത് ഒന്നാംതരം ഒരു അനുബന്ധമാണ്. സാധാരണക്കാർക്കുവേണ്ടി അദ്ദേഹം രചിച്ച മറ്റു കൃതികളും നലം തികഞ്ഞ ആത്മാർത്ഥതയും പ്രായോഗികപരിജ്ഞാനവും നിറഞ്ഞവയായിരുന്നു.

വിദ്യാഭ്യാസ പ്രവർത്തനം അദ്ദേഹത്തിനു ഏറ്റം പ്രിയപ്പെട്ട ഒന്നായിരുന്നു. മതവിദ്യാഭ്യാസവും പൊതുവിദ്യാഭ്യാസവും അദ്ദേഹത്തെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം ഒരേ നാണയത്തിന്റെ രണ്ടുവശങ്ങൾ മാത്രമായിരുന്നു. അധഃകൃതരെ ഉദ്ധരിക്കുന്നതിന് ഒന്നാന്തരമൊരു മാർഗ്ഗമായിരുന്നു ചാവറയച്ചനെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം വിദ്യാദാനപ്രവർത്തനം. ഗുരുശ്രേഷ്ഠരായിരുന്ന പാലയ്ക്കലച്ചനിൽനിന്നും പോരുക്കരയച്ചനിൽനിന്നും ഉത്തേജനം സ്വീകരിച്ചുകൊണ്ട് എല്ലാ ഇടവകദേവാലയങ്ങളോടും അനുബന്ധിച്ച് സ്കൂളുകൾ സ്ഥാപിക്കപ്പെടണമെന്ന് അദ്ദേഹം നിഷ്കർഷിച്ചു. ഒരു പടികൂടി കടന്ന്, ഇപ്രകാരം തന്റെ നിർദേശം അനുസരിച്ച് സ്കൂളുകൾ തുടങ്ങാത്ത ഇടവകപ്പള്ളികളെല്ലാം അടച്ചുപൂട്ടുമെന്ന് അദ്ദേഹം താക്കീതു ചെയ്തു. വിദ്യാ

ദാനത്തിനുവേണ്ടി അപേക്ഷിക്കുന്ന ഏതു മതക്കാരനും ഹരിജനങ്ങളുൾപ്പെടെ, ചാവറയച്ചൻ സമാരംഭിച്ച സ്കൂളുകളിൽ പ്രവേശനം ലഭിച്ചിരുന്നു. അന്നത്തെ സാഹചര്യത്തിൽ ഇതു വിപ്ലവകരമായ ഒരു നീക്കംതന്നെയായിരുന്നു.

ചാവറയച്ചന്റെ വിദൂരദൃഷ്ടി മറ്റൊരു പുരോഗമനപരമായ കാര്യത്തിലും പ്രത്യേകം പതിഞ്ഞിരുന്നു; സ്ത്രീജനങ്ങളുടെ സമുദ്ധാരണത്തിൽ. 1864-ൽ തന്നെ ചാവറയച്ചൻ സ്ത്രീകൾക്കുവേണ്ടിയുള്ള ഒരു ഭാരതീയ സന്യാസിനി സഭയ്ക്ക് അടിസ്ഥാനമിടുകയും അതു സ്ത്രീജനങ്ങളുടെ സർവതോന്മുഖമായ പുരോഗതിക്ക് ആക്കംകൂട്ടുകയും ചെയ്തു. ഇപ്രകാരം എല്ലാ അർത്ഥത്തിലും ചാവറയച്ചൻ ഇന്ത്യൻ നവോത്ഥാന പ്രസ്ഥാനത്തിന്റെ അതികായനായ ഒരു അവതാരമായിരുന്നു. അധഃകൃതരെ ഉയർത്തുന്നതിനും നിരാശരെ ധൈര്യപ്പെടുത്തുന്നതിനും ജനങ്ങളിൽ സ്വാഭിമാനം വളർത്തുന്നതിനും അദ്ദേഹത്തിന്റെ കർമ്മശുശ്രൂഷ വളരെയേറെ സഹായകമായി. ക്രിസ്തുമതത്തിന്റെ മഹത്തായ സേവനമാതൃകവഴി ഇങ്ങനെയെല്ലാം പ്രവർത്തിക്കുവാൻ സാധിച്ചത് ചാവറയച്ചന്റെ ഒരു പ്രത്യേക കഴിവായിരുന്നു. ഇന്ത്യയുടെ പ്രസിഡന്റായിരുന്ന പ്രഗത്ഭ ദാർശനികനായ ഡോ. എസ്സ്. രാധാകൃഷ്ണൻ ഭാരതത്തിലെ ക്രിസ്തീയസഭയുടെ പുരാതനത്വത്തേയും പ്രാധാന്യത്തേയും പുരസ്കരിച്ച് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു:

ഓർക്കുക, വിശുദ്ധ തോമാശ്ലീഹാ ഭാരതത്തിലേക്കു വന്നപ്പോൾ യൂറോപ്പിലെ ഇന്നത്തെ നിരവധി ക്രിസ്തീയ രാജ്യങ്ങളിലും ക്രിസ്തുമതം എത്തിനോക്കുകപോലും ചെയ്തിരുന്നില്ല. ഭാരതത്തിലെ ക്രിസ്തുമതമാകട്ടെ തങ്ങളുടെ പിതാവാണ് സെന്റ്. തോമസ് എന്ന് അഭിമാനിക്കുന്നതുകൊണ്ട് യൂറോപ്പിലെ ഇന്നത്തെ മിക്ക ക്രിസ്തീയ രാജ്യങ്ങളേക്കാൾ കൂടുതൽ ക്രിസ്തീയ ചരിത്രവും നീണ്ട ക്രിസ്തീയ പാരമ്പര്യവും ഭാരതസഭയ്ക്ക് ഉണ്ട്. ഇപ്രകാരം സംഭവിച്ചതിൽ നമുക്ക് യഥാർത്ഥത്തിൽ അഭിമാനിക്കാം.

ചാവറയച്ചൻ ഭാരതീയ ക്രിസ്തീയസഭയുടെ ചൈതന്യത്തെ സമ്യക്കായി പ്രതിനിധീകരിച്ചിരുന്നു; മലങ്കരസഭയുടെ ചൈതന്യത്തെയാകട്ടെ അതിന്റെ അത്യുജ്ജ്വലശോഭയിലും.

സെന്റ്. പീറ്റർ റോമൻ സഭയെ സ്ഥാപിച്ചതും സെന്റ് തോമസ് മലങ്കര സഭയെ സ്ഥാപിച്ചതും അവയുടെ കാലക്രമത്തിന്റെയും മാർഗ്ഗദർശനത്തിന്റെയും അടിസ്ഥാനത്തിൽ തുല്യപ്രാധാന്യമർഹിക്കുന്നതാണെന്ന് എടുത്തു പറയേണ്ടതാണ്. സെന്റ് തോമസ് എ.ഡി. 52-ൽ കൊടുങ്ങല്ലൂരിൽ വന്നിറങ്ങി. അന്നു മുതൽ ഇന്നുവരെ ക്രിസ്തുമതം ഭാരതസംസ്കാരത്തിന്റെ ഒരവിഭാജ്യഘടകമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു.

ക്രിസ്തുവർഷത്തിന്റെ ആദ്യഘട്ടം മുതൽ തന്നെ ദക്ഷിണ ഭാരതം ക്രിസ്തുമതത്തിന് വരവേല്പ് അരുളിയിരുന്നു. സെന്റ് തോമസിന്റെയും 15-ാം ശതകത്തിൽ മാർ ജോണിന്റെയും അപ്പസ്തോലിക പ്രവർത്തനങ്ങൾ വഴിയായി *സുറിയാനി* സഭയും 16-ാം നൂറ്റാണ്ടിൽ ഫ്രാൻസിസ് സേവ്യറിന്റെ പ്രവർത്തനം വഴിയായി *ലത്തീൻ* സഭയും 17-ാം നൂറ്റാണ്ടിൽ ദെനോബിലി യുടെ പ്രവർത്തനഫലമായുണ്ടായ *ജസ്യൂട്ട്* മിഷനറിമാരുടെ *മധുര മിഷനും* 18-ാം നൂറ്റാണ്ടിലെ ഡച്ചുകാരുടെ പ്രവർത്തനഫലമായി ട്രാൻക്വേബാറിലു ണ്ടായ *പ്രൊട്ടസ്റ്റന്റ് മിഷനും* 19-ാം നൂറ്റാണ്ടിൽ തിരുവിതാംകൂറിലുടലെടുത്ത *ലണ്ടൻ മിഷൻ സൊസൈറ്റീ*സും പില്ക്കാലത്തുണ്ടായ മറ്റു നിരവധി മിഷൻ പ്രസ്ഥാനങ്ങളും *ബ്രദറൻ സഭ*കളും ദക്ഷിണ ഭാരതത്തിൽ ക്രിസ്തുമത ത്തിന് സുദൃഢമായ ഒരു അടിസ്ഥാനം നല്കി.

ഭാരതത്തിലുടനീളം സ്ഥാപിതമായ ഈ മിഷനുകളെല്ലാം തന്നെ അതിന്റെ സ്ഥാപകപിതാക്കന്മാർ ഇവയോടനുബന്ധിച്ച് തുടങ്ങിവച്ച നല്ല നിലവാരമുള്ള സ്കൂളുകളുടെയും കോളേജുകളുടെയും പ്രവർത്തനമില്ലാ യിരുന്നെങ്കിൽ അതിൽത്തന്നെ വലിയ പ്രാധാന്യമുള്ളതാകുമായിരുന്നില്ല. ചാവറയച്ചന്റെയും വിദ്യാഭ്യാസപ്രവർത്തന സംരംഭങ്ങൾ ഈ മഹത്തായ പാരമ്പര്യത്തിലാണ് ഉടലെടുക്കുന്നത്.

ഇപ്രകാരമുള്ള നീക്കങ്ങൾ കാലക്രമത്തിൽ ശക്തമായ പല ബൗദ്ധിക മുന്നേറ്റങ്ങൾക്കും കാരണമായി. *ആര്യസമാജം, ബ്രഹ്മസമാജം* മുതലായ ശക്തമായ ബൗദ്ധിക മുന്നേറ്റങ്ങളുടെ ആവിർഭാവത്തിന് ക്രിസ്തീയ മിഷ നറിമാരുടെ ഇത്തരത്തിലുള്ള പ്രവർത്തനങ്ങളാണ് മാതൃകയും പ്രചോദ നവും ഏകിയതെന്ന് ചരിത്രകാരന്മാർ എല്ലാം സമ്മതിക്കുന്നു.

ക്രിസ്തീയ ശുശ്രൂഷയുടെ പ്രായോഗിക പദ്ധതിയുമായി ക്രിസ്തീയ മിഷനറിമാർ ആദിവാസികളുടെയും അധഃസ്ഥിതരുടെയും ഹരിജനങ്ങളു ടെയും ഇടയിൽ ഫലപ്രദമായി പ്രവർത്തിച്ചു. ചാവറയച്ചനെപ്പോലെ അധിക മാരും ഭാരത ക്രിസ്തീയ സഭയുടെ ഈ ശുശ്രൂഷാചൈതന്യത്തെ ഫലപ്ര ദമായി പ്രായോഗികമാക്കിയിട്ടുണ്ടെന്നു തോന്നുന്നില്ല. ഭാരതത്തിലെ ക്രിസ്തീയ സഭ എണ്ണത്തിൽ ചെറുതാണെങ്കിലും ഈ നാടിന്റെ ദേശീയ പ്രവർത്തനങ്ങളിൽ എന്നും മുന്നണിയിൽ നിന്നിട്ടുണ്ട്. ഈ സമൂഹത്തിലെ പല മഹോന്നതവ്യക്തികളും നിരവധി പൊതുപ്രവർത്തനങ്ങളിലും സ്വകാ ര്യസ്ഥാപനങ്ങളിലും പ്രമുഖ സ്ഥാനങ്ങൾ അലങ്കരിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഇവരെല്ലാം എന്നും സാമൂഹ്യസമത്വത്തിനും സമുദായോദ്ധാരണത്തിനുമുള്ള പ്രവർത്ത നങ്ങളിലും മുൻപന്തിയിൽ തന്നെയായിരുന്നു.

ഇന്ത്യയുടെ ഭരണഘടന, സമത്വം, സ്വാതന്ത്ര്യം, സാഹോദര്യം മുതലായ രാഷ്ട്രീയ സ്വാതന്ത്ര്യത്തെക്കുറിച്ച് പ്രതിപാദിക്കുന്നതിനു മുൻപായി അതി നേക്കാൾ പ്രമുഖമായി സാമൂഹ്യവും സാമ്പത്തികവും രാഷ്ട്രീയവുമായ

*നീതി*യെക്കുറിച്ചുള്ള ആശയമാണ് മുന്നോട്ടു വച്ചിട്ടുള്ളത്. *നീതിക്ക്* എന്നും ഒന്നാം സ്ഥാനം ഉണ്ടായിരിക്കണം. ഭരണഘടന, സംസ്ഥാനങ്ങളുടെ പ്രത്യേകമായ മാർഗനിർദേശകതത്ത്വങ്ങളും വെളിച്ചത്തു കൊണ്ടുവരുകയുണ്ടായി. ഇതു മുഴുവൻ നീതീകരിക്കാൻ പാടില്ലാത്തവയാണെങ്കിലും രാഷ്ട്രീയ ഭരണസംവിധാനത്തിന് അടിസ്ഥാന തത്ത്വസംഹിതകളായിത്തീർന്നു. ഇതിന്റെ ചുവടു പിടിച്ചാണ് രാഷ്ട്രം വ്യവസ്ഥാപിതമായ പുരോഗമന പ്രവർത്തനങ്ങളുടെ യുഗത്തിലേക്കു ഇറങ്ങിത്തിരിച്ചത്.

എന്നാൽ, ഭരണഘടനയും പുരോഗമനപ്രവർത്തനങ്ങളും പ്രായോഗികമാകണമെങ്കിൽ ജനങ്ങളുടെ ഇടയിൽ ഐക്യമുണ്ടായിരിക്കണം. എത്രയൊക്കെ വൈവിധ്യമുണ്ടെങ്കിലും ഒറ്റക്കെട്ടായി നില്ക്കാനുള്ള നമ്മുടെ പൗരാണിക വൈദഗ്ധ്യത്തെ, ദേശീയമായ ചില നീക്കങ്ങൾ ഭംഗപ്പെടുത്തുകയും അടിസ്ഥാനപരമായ യോജിപ്പിനെ മാറ്റിമറിക്കുകയും എല്ലാറ്റിനും രാഷ്ട്രീയ നിറം പകരുകയും ചെയ്തു. 1947-ൽ നടന്ന ഇന്ത്യയുടെ വിഭജനം ഇന്ത്യയുടെ ഈ മഹത്തായ പാരമ്പര്യത്തിൽ നിന്നുള്ള വിടവാങ്ങലായി തീർച്ചയായും നാം കാണണം; വിടവാങ്ങുന്ന ഒരു സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ നഷ്ടശിഷ്ടങ്ങൾ ആയിത്തന്നെ. ഇന്നും നമ്മുടെ രാഷ്ട്രത്തിന്റെ യോജിപ്പിനും അഖണ്ഡതയ്ക്കും കോടാലിവയ്ക്കുന്ന ഈ പ്രവണത തുടരുകയും നമ്മുടെ രാഷ്ട്രീയ സൗധത്തിന്റെ ഉറപ്പിനെത്തന്നെ ബാധിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു.

എപ്പോഴൊക്കെ പുറമെ നിന്നുള്ള വെല്ലുവിളികൾ നമ്മെ ഭയപ്പെടുത്തിയിരുന്നുവോ, അപ്പോഴൊക്കെ അതായത് 1962, 1965, 1971 എന്നീയവസരങ്ങളിലെല്ലാം ഇന്ത്യയുടെ ഐക്യബോധം പ്രോജ്ജ്വലിക്കുകയാണ് ചെയ്തിട്ടുള്ളത്. പക്ഷേ, ഇങ്ങനെയുള്ള ബാഹ്യശക്തിയുടെ പ്രേരണ കൂടാതെ ദാരിദ്ര്യത്തിനെതിരായ നമ്മുടെ സമരത്തിൽ നാം ഒരുമയോടെ നിൽക്കാൻ പ്രാപ്തരാകണം. ഇന്നിന്റെ സമയം ജനപങ്കാളിത്തമുള്ള ലക്ഷ്യങ്ങൾക്കും വിശാലമായ രാഷ്ട്രീയ വീക്ഷണങ്ങൾക്കും നമ്മെ ആഹ്വാനം ചെയ്യുന്നു. അപ്രകാരമേ ജനസമൂഹത്തിനു സാമുദായികവും സാമ്പത്തികവുമായ പുരോഗതി കൈവരിക്കാൻ കഴിയുകയുള്ളൂ. ഈ ദൃശ പരിശ്രമങ്ങളിൽ മഹത്തായ ക്രിസ്ത്യൻ സമൂഹം, സെന്റ് തോമസിന്റെ കാലം മുതൽ ഇന്ത്യയിൽ വേരോടിയ സമൂഹം, ദെനോബിലിയുടെയും വാഴ്ത്തപ്പെട്ടവനായ ചാവറയച്ചനെപ്പോലെയുമുള്ള നിരവധി മഹാത്മാക്കളുടെയും പരിശ്രമഫലമായി ഉയിർത്തെഴുന്നേറ്റ സമൂഹം, ഇനിയും മഹത്തായ ഒരു പങ്ക് വഹിക്കുമെന്നുള്ള കാര്യത്തിൽ യാതൊരു സംശയവുമില്ല.

■

1987-ൽ ചാവറപിതാവിന്റെ ബഹുമാനാർത്ഥം കേന്ദ്രഗവൺമെന്റ് പുറപ്പെടുവിച്ച തപാൽസ്റ്റാമ്പ് റിലീസ് ചെയ്തുകൊണ്ടു തിരുവനന്തപുരത്ത് നടത്തിയ പ്രഭാഷണം.